

**Методичні вказівки
до самостійної роботи студентів
з вивчення дисципліни «Економічна теорія»
Частина 1**

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

**Методичні вказівки
до самостійної роботи студентів
з вивчення дисципліни «Економічна теорія»
Частина 1**

Вінниця
ВНТУ
2019

Рекомендовано до друку Методичною радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 5 від 24.01.2019 р.)

Рецензенти:

В. В. Зянько, доктор економічних наук, професор

І. В. Шварц, кандидат економічних наук, доцент

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів з вивчення дисципліни «Економічна теорія». Частина 1. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз. – Вінниця : ВНТУ, 2019. – 56 с.

Наведений в методичних вказівках комплекс містить інформаційний обсяг навчальної дисципліни, питання для самостійного опрацювання, типові задачі з розв'язком, завдання для самостійного розв'язування, тести, а також питання на залік та рекомендовану літературу і сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу студентами та надає можливість його самостійного опрацювання.

Навчальне видання

**Методичні вказівки до самостійної роботи студентів
з вивчення дисципліни «Економічна теорія»
Частина 1**

Укладачі: *Лариса Дмитрівна Глущенко*
Тетяна Миколаївна Пілявоз

Рукопис оформила *Т. Пілявоз*

Редактор *Т. Старічек*

Оригінал-макет виготовив *О. Ткачук*

Підписано до друку 04.04.2019 р. Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 3,36.
Наклад 40 (1-й запуск 1–21) пр. Зам. № 2019-051.

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
інформаційний редакційно-видавничий центр.
ВНТУ, ГНК, к. 114. Хмельницьке шосе, 95, м. Вінниця, 21021. Тел. (0432) 65-18-06.
press.vntu.edu.ua; *E-mail*: kivc.vntu@gmail.com.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ».....	6
ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ.....	10
ТЕМА № 1. Вступ. Економічна теорія: предмет, методи, функції.....	10
ТЕМА № 2. Форми організації суспільного виробництва. Теорія товару і грошей.....	15
ТЕМА № 3. Типи економічних систем. Ринкова система та закономірності її функціонування.....	25
ТЕМА № 4. Підприємництво: суть, форми і роль у суспільстві.....	44
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ».....	54

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Економічна теорія» є оволодіння студентами знаннями з економічної теорії на основі системного вивчення економічних категорій та законів, що дасть можливість формувати наукові уявлення щодо змісту, структури та особливостей функціонування економічної системи.

У результаті виконання самостійних завдань студент повинен:

- **знати:** зміст основних термінів, понять і категорій економічної теорії; суті, типів та основних елементів економічних систем; форм і видів власності; форм організації суспільного виробництва; закономірності функціонування ринкової системи та її елементів; аспекти сучасного підприємства, витрати виробництва та прибуток підприємства; основні форми доходів власників економічних ресурсів; суть та причини інфляції й безробіття; структуру та особливості національної економіки; методи державного регулювання ринкової економіки; сутність та призначення банківської, фінансової та податкової систем держави; механізми зовнішньої політики; основні моделі економічного зростання; теоретичні засади міжнародного співробітництва;

- **вміти:** володіти категоріальним апаратом та методологією дослідження; аналізувати особливості розвитку та становлення економічних відносин між людьми у процесі господарської діяльності; аналізувати взаємодію економічних суб'єктів у процесі створення матеріальних благ при обмежених ресурсах; застосовувати діалектичні методи економічного аналізу при дослідженні елементів ринкового механізму; аналізувати проблеми, пов'язані з розвитком грошово-кредитних відносин, податкової системи та державного регулювання; оцінювати вплив на економічні процеси зовнішніх факторів, тенденції розвитку світової економіки.

Самостійна робота студентів – це:

- підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних тощо);
- виконання завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- робота над окремими питаннями з тем, які містить навчальна дисципліна, і які згідно з робочою навчальною програмою винесені на самостійне опрацювання студентів;

- підготовка до всіх видів контрольних випробувань, у тому числі до курсових, модульних і комплексних контрольних робіт;

- виконання курсової роботи та завдань, передбачених програмою практики.

СРС складається з завдань для самостійного розв'язування, питань для самостійного опрацювання та тестових завдань для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах.

На самостійне опрацювання студентів виносяться навчальні матеріали:

- за рівнем складності доступні для самостійного вивчення;
- що розширюють, доповнюють, деталізують знання основ, викладених в базовому курсі;
- аналогічні вивченим, побудовані на принципах, вже розглянутих у попередніх темах;
- спрямовані на формування навичок та стійких знань: задачі, тести, питання для самоперевірки;

Основною формою контролю та оцінювання самостійної роботи студентів є проведення контрольних заходів (поточний та підсумковий контроль). Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль передбачає семестровий контроль.

Контроль СРС здійснюється залежно від виду самостійної роботи і передбачає такі форми: тестування; контрольні питання після кожної лекції; співбесіда; захист курсових робіт; колоквиуми; звіти з виконання практичних робіт; інші форми.

Форми самостійної роботи студентів, форми контролю та звітність

Види та форми самостійної роботи студентів	Форми контролю та звітності
1. Вивчення обов'язкової та додаткової літератури, конспектів лекцій тощо	1. Активна участь в різних видах аудиторних занять
2. Підготовка до практичних занять	2. Активна участь у практичних заняттях
3. Підготовка до контрольних робіт та інших форм поточного контролю	3. Написання контрольної роботи тощо
4. Підготовка курсової роботи	4. Захист курсової роботи

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

Тема № 1. Вступ. Економічна теорія: предмет, методи, функції

Основні етапи розвитку економічної теорії. Предмет економічної теорії та його інтерпретація в різних школах. Характеристика основних шкіл та течій економічної думки: меркантилізм, фізіократична школа, класична політична економія, критичний напрям політичної економії, марксистська економічна теорія, маржиналізм, історична школа, теорія імперіалізму, кейнсіанство, неоліберіалізм, неоконсерватизм, інституціоналізм. Місце економічних знань у житті людини. Функції економічної теорії. Методи пізнання та дослідження економічних явищ. Роль економічної теорії у розвитку суспільства.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12].

Тема № 2. Форми організації суспільного виробництва. Теорія товару і грошей

Економічні потреби суспільства. Ієрархія економічних потреб. Безмежність потреб. Закон зростання потреб. Механізм дії закону зростання потреб. Споживчі блага. Споживче благо як засіб задоволення потреб. Економічні інтереси, їх взаємозв'язок з потребами, споживанням і виробництвом.

Форми організації суспільного виробництва. Закономірності розвитку та прогрес суспільного виробництва. Виробництво як суспільний процес (виробництво, розподіл, обмін та споживання). Фактори виробництва (економічні ресурси) та їх види. Крива виробничих можливостей. Структура і форми суспільного виробництва. Умови та причини виникнення товарного виробництва. Характерні риси товарного виробництва.

Товар і його властивості. Товар. Властивості товару. Споживна вартість. Вартість. Мінова вартість. Корисність. Цінність. Рідкість. Величина вартості товару. Продуктивність та інтенсивність праці та їх вплив на формування вартості.

Гроші як категорія товарного виробництва. Виникнення, суть та функції грошей. Еволюція грошових відносин. Види грошей. Закон грошового обігу. Грошова система та її елементи. Причини інфляції. Види та наслідки інфляції. Інфляція та забезпечення стабільності купівельної спроможності грошової одиниці.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 20].

Тема № 3. Типи економічних систем. Ринкова система та закономірності її функціонування

Типи економічних систем та критерії їх класифікації. Командно-адміністративна система. Ринкова система. Система економічних відносин. Організаційно-економічні та соціально-економічні відносини. Відносини власності. Економічний зміст і право власності. Типи (види) власності.

Суть ринку й об'єктивні умови його функціонування. Функції ринку. Класифікація ринків і їх загальні ознаки. Об'єкти ринкових відносин і структура ринку. Ринок споживчих товарів і послуг. Споживчий ринок та розвиток виробництва. Ринки виробничих ресурсів: засобів виробництва, землі і робочої сили.

Попит та пропозиція товарів. Попит та його фактори. Закон попиту. Крива попиту. Залежність попиту від ціни. Теорія раціональної поведінки споживача. Крива байдужості. Бюджетна лінія. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Залежність пропозиції від цін. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага і механізм її досягнення.

Поняття еластичності. Цінова еластичність попиту. Перехресна еластичність попиту. Товари-субститути та товари-комплементи. Цінова еластичність пропозиції. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції.

Поняття інфраструктури ринку. Інфраструктура товарного ринку. Суть, функції та місце сфери обігу в ринковій економіці. Товарна біржа. Інфраструктура фінансового ринку. Фондова біржа. Інвестиційні кампанії. Довірчі товариства. Інфраструктура ринку праці.

Конкуренція та її функції. Види економічної конкуренції. Методи конкуренції. Цінова та нецінова конкуренція. Моделі ринку та їх характерні ознаки. Антимонопольне законодавство.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 21].

Тема № 4. Підприємництво: суть, форми і роль у суспільстві

Підприємництво: суть, форми і роль у суспільстві. Суть підприємництва. Форми, функції, принципи підприємництва. Роль підприємництва. Підприємство як основна форма господарювання. Види та організаційно-правові форми підприємств. Види діяльності підприємства. Господарські товариства та їх види. Засади нормативно-правового регулювання підприємництва в Україні. Ресурси підприємства. Капітал підприємства: суть, структура, оборот та кругообіг.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17].

Тема № 5. Витрати виробництва і прибуток

Суть витрат виробництва. Економічні витрати та їх специфіка. Види витрат: зовнішні і внутрішні; постійні і змінні; витрати в короткостроко-

вому та довгостроковому періоді; граничні витрати; валові та сукупні витрати. Собівартість, її структура і значення.

Прибуток, його суть і структура. Функції прибутку. Норма прибутку і чинники, що її визначають. Види прибутку. Чистий прибуток і його джерела. Ціна виробництва та її структура. Показники рентабельності підприємства та фактори, що їх визначають. Резерви зростання прибутку підприємства. Використання чистого прибутку підприємства.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,8, 13, 14, 15, 16, 17].

Тема № 6. Доходи від використання ресурсів в ринковій економіці. Зайнятість і безробіття

Основні форми доходів власників економічних ресурсів. Капітал і наймана праця. Робоча сила, її вартість та споживна вартість. Особливості заробітної плати як винагороди за труд. Фактори, які визначають заробітну плату. Номінальна і реальна заробітна плата. Сучасні системи оплати праці. Регулювання заробітної плати. Рента як доход від природних ресурсів.

Суть зайнятості та її форми. Ефективність зайнятості. Неповна зайнятість і безробіття. Безробіття, його причини, типи та наслідки. Розрахунок рівня безробіття. Рівень життя і його показники. Державне регулювання зайнятості. Сучасний стан соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи розвитку.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 15, 16, 17, 20, 21].

Тема № 7. Національна економіка. Економічна діяльність держави

Національна економіка: суть, структура і особливості. Система національних рахунків. Валовий внутрішній продукт, його складові та різні способи обчислення. Номінальний та реальний ВВП. Валовий національний продукт. Національний доход та національне багатство.

Економічна діяльність держави. Система саморегулювання економіки. Необхідність і методи державного регулювання ринкової економіки. Форми та методи державного регулювання.

Сучасна банківська система та її рівні. Функції Національного банку України. Функції комерційних банків. Операції банків. Прибуток банку. Суть кредиту. Види кредиту. Принципи кредитування. Види відсоткових ставок. Номінальні і реальні відсоткові ставки. Вплив кредиту на економічні процеси.

Фінансова система: зміст, структура та функції фінансів. Бюджетна система. Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг.

Податкова система та податкова політика. Суть податків. Види податків. Принципи оподаткування.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14].

Тема № 8. Відтворення, економічне зростання та макроекономічна нестабільність

Відтворення та економічне зростання. Суть відтворення та його види. Модель кругообігу ресурсів, продуктів та доходу. Економічне зростання, його суть, типи, фактори і джерела. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання.

Макроекономічна нестабільність і нерівномірність економічного розвитку. Циклічність розвитку економіки. Класифікація економічних циклів. Теорії циклічних коливань.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14].

Тема № 9. Світове господарство і міжнародні економічні відносини

Суть і етапи розвитку світового господарства. Нерівномірність розвитку економіки окремих регіонів і країн світу. Основні характеристики світової економіки і стратегія сучасного економічного розвитку. Україна і світова економіка.

Система міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля: форми, структура, напрями. Протекціонізм і вільна торгівля. Вільні економічні зони. Міжнародний поділ праці. Міграція робочої сили. Міжнародний рух капіталів і закономірності його розвитку. Міжнародні валютні відносини. Міжнародна економічна інтеграція. Міжнародні економічні організації: МВФ, МБРР, ЄС та їх роль у розвитку світової економіки. Основні форми міжнародного співробітництва України.

Глобалізація та соціально-економічні зміни. Причини виникнення глобалізації. Суть і класифікація глобальних проблем. Проблема негативних ефектів глобалізації. Глобальна екологічна проблема.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14].

ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

ТЕМА № 1. Вступ. Економічна теорія: предмет, методи, функції

Питання для самостійного опрацювання

1. Розкрийте зміст основних етапів становлення та розвитку економічної теорії.

2. Надайте характеристику основних шкіл та течій економічної думки: меркантилізм, фізіократична школа, класична політична економія, критичний напрям політичної економії, марксистська економічна теорія, маржиналізм, історична школа, теорія імперіалізму, кейнсіанство, неоліберіалізм, неоконсерватизм, інституціоналізм.

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 1.1. «Твердження про обмеженість ресурсів і безмежність потреб насправді неправильне. Ресурси в дійсності безмежні, оскільки нескінченним є процес відкриття нових джерел ресурсів. Потреби ж, навпаки, обмежені, оскільки існують фізичні межі їх задоволення». Погодьтеся з цим твердженням або заперечте його.

Завдання 1.2. Останнім часом деякі економічні закони на кшталт закону зростання потреб, закону підвищення продуктивності праці, закону нагромадження взагалі перестали зустрічатися в підручниках з економічної теорії. Причому це сприймається досить спокійно серед економістів, викладачів. Як можна прокоментувати таке ставлення?

Завдання 1.3. Знайдіть кожному з наведених понять відповідне означення:

1. Абстракція	а) метод висновків, оснований на узагальненні фактів
2. Аналіз	б) метод дослідження, при якому відкидаються випадкові, нестійкі риси, зв'язки
3. Синтез	в) метод висновків, оснований на поширенні загального судження на одиничні факти
4. Індукція	г) абстрактна структура, що створює спрощену картину реальної дійсності
5. Дедукція	д) економічне знання, що використовує оціночні судження відносно того, якою має бути економіка
6. Економічна модель	е) мислення, спрямоване на виявлення специфічних властивостей явищ
7. Нормативна економіка	ж) мислення, зорієнтоване на виявлення того загального, що пов'язує, об'єднує окремі сторони

Тести

1. Яке з означень точніше передає суть предмета економічної теорії?
  - а) наука про суспільство на різних стадіях його розвитку;
  - б) наука про відносини у суспільстві з приводу раціонального використання обмежених ресурсів;
  - в) наука про управління підприємствами для досягнення максимального прибутку;
  - г) наука про вибір ефективної державної політики для вирішення актуальних соціальних проблем.
2. Економічна категорія – це:
  - а) поняття, що відбиває сутнісний бік економічного явища;
  - б) поняття, занесене до економічної енциклопедії;
  - в) слово іноземного походження, що характеризує той або інший стан економіки;
  - г) слово, що використовується в економічній науці.
3. Стійкі, сутнісні, постійно повторювані зв'язки між економічними явищами – це:
  - а) поняття;
  - б) економічні категорії;
  - в) економічні закони;
  - г) економічна політика.
4. Правильно визначені економічні закони встановлюють:
  - а) лише досить приблизний хід економічних подій;
  - б) найправильніший хід економічних подій;
  - в) єдино можливий хід економічних подій;
  - г) не характеризують можливого розвитку економічних подій.
5. Економічні закони відрізняються від законів природи тим, що вони:
  - а) об'єктивні;
  - б) суб'єктивні;
  - в) діють лише у людському суспільстві;
  - г) не можуть мати формалізованого вираження.
6. Економічна політика – це:
  - а) заходи, спрямовані на вирішення економічних проблем;
  - б) конкуренція різних економічних ідей;
  - в) здатність управляти економічними процесами;
  - г) здатність приймати ефективні господарські рішення.
7. До основних економічних цілей суспільства не можна віднести:
  - а) досягнення економічного зростання;
  - б) досягнення стабільного рівня цін;
  - в) забезпечення зайнятості;
  - г) підвищення рентабельності підприємства;

д) досягнення сприятливого зовнішньоторговельного балансу.

8. До суб'єктивних факторів економічної політики належать:

- а) політичні інтереси;
- б) партійні інтереси;
- в) етичні цінності;
- г) рівень персональної підготовки менеджерів;
- д) правильно вказано у п. а), б), в), г);
- е) правильно вказано у п. а), б), в).

9. Представники якого напрямку в економічній науці вважали торгівлю джерелом багатства нації?

- а) фізіократія;
- б) класична політекономія;
- в) меркантилізм;
- г) кейнсіанство.

10. Представниками класичної політекономії є:

- а) А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль;
- б) А. Монкретьєн, Т. Ман, А. Сміт;
- в) А. Сміт, К. Маркс, Дж. Кейнс;
- г) Дж. Кейнс, П. Самуельсон.

11. Кого найчастіше називають «батьком» економічної науки?

- а) Арістотеля;
- б) Ф. Кене;
- в) А. Сміта;
- г) А. Маршалла;
- д) Д. Рікардо.

12. Політична економія виникла як наука у:

- а) Стародавній Греції;
- б) Стародавньому Китаї;
- в) Західній Європі періоду становлення капіталізму;
- г) Східній Європі кінця XIX – початку XX ст.

13. Кого прийнято вважати найвідомішим економістом XX ст.?

- а) Є. Бем-Баверка;
- б) Дж. Кейнса;
- в) Л. Ерхарда;
- г) М. І. Туган-Барановського;
- д) Ф. Рузвельта.

14. Кого з названих економістів можна віднести до найвідоміших представників монетаристської школи?

- а) Дж. Гелбрейта;
- б) М. Фрідмена;
- в) П. Самуельсона;

- г) І. Фішера.
- д) Дж. Сакса;

15. Суспільний спосіб виробництва:

- а) продуктивні сили;
- б) виробничі відносини;
- в) продуктивні сили і виробничі відносини, що формують економічний базис суспільства.

16. Суспільно-економічна формація:

- а) це спосіб виробництва і суспільно-політична надбудова;
- б) характеризується, насамперед, визначальним впливом системи економічних відносин і форм власності на всі інститути суспільства;
- в) усі відповіді правильні.

17. Формаційний підхід до еволюції суспільства пояснює зміну формацій:

- а) технічними революціями;
- б) невідповідністю продуктивних сил рівню і характеру розвитку виробничих відносин;
- в) невідповідністю виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил.

18. Основною ознакою індустріального суспільства є:

- а) приватна власність;
- б) високий рівень розвитку продуктивних сил;
- в) правова держава і демократія;
- г) велике машинне виробництво;
- д) високий рівень споживання.

19. Яка з перерахованих ознак відноситься до характеристики постіндустріального суспільства:

- а) приватна власність;
- б) велике машинне виробництво;
- в) зростання питомої ваги і ролі сфери послуг;
- г) правильної відповіді немає.

20. Рабовласницька приватна власність збільшила можливість економічного прогресу порівняно з:

- а) капіталістичною;
- б) феодальною;
- в) общинною.

21. Яка форма власності переважала в умовах класичного капіталізму:

- а) приватна;
- б) колективна;
- в) державна;
- г) переважних форм не було.

22. Обмеженість ресурсів означає, що:

- а) у суспільстві вони є в такій кількості, який недостатньо для виробництва необхідних товарів і послуг;
- б) з їхньою допомогою неможливо одночасне і повне задоволення всіх наявних потреб;
- в) ресурсів вистачає тільки на виробництво предметів споживання.

23. Позитивна економічна теорія вивчає:

- а) «що є»;
- б) «що має бути»;
- в) позитивні тенденції економічного розвитку;
- г) особливості економічного розвитку різних країн світу.

24. Нормативна економічна теорія вивчає:

- а) «що є»;
- б) «що має бути»;
- в) юридичні норми і правила поведінки економічних суб'єктів;
- г) особливості поведінки різних економічних суб'єктів.

25. Кого найчастіше називають «батьком» економічної науки:

- а) Арістотеля;
- б) А. Сміта;
- в) Д. Рікардо;
- г) Ф. Кене.

ТЕМА № 2. Форми організації суспільного виробництва. Теорія товару і грошей

Питання для самостійного опрацювання

1. Закономірності розвитку та прогрес суспільного виробництва.
2. Поясніть різницю між натуральним і товарним господарством.
3. Назвіть передумови виникнення суспільного виробництва.
4. Умови та причини виникнення товарного виробництва. Характерні риси товарного виробництва
5. Продуктивність та інтенсивність праці; їх вплив на формування вартості.
6. Інфляція та забезпечення стабільності купівельної спроможності грошової одиниці.

Типові задачі з розв'язаннями

Приклад 2.1. Розрахувати темп інфляції у наступному році за таких умов: номінальний ВВП у попередньому році = 1200 млн. грн; у наступному = 1400 млн. грн; реальний ВВП попередньому році = 1100 млн. грн; у наступному = 1200 млн. грн.

Розв'язання.

Темп інфляції в наступному році показує відсоток приросту цін в наступному році відносно попереднього року і визначається за формулою:

$$TI = \frac{I_u^2 - I_u^1}{I_u^1} \cdot 100 \%, \quad (2.1)$$

де I_u^2 – індекс цін аналізованого наступного року;

I_u^1 – індекс цін попереднього року.

Індекс цін визначається як відношення номінального ВВП за цей рік до реального ВВП.

$$I_u = \frac{ВВП_n}{ВВП_p}, \quad (2.2)$$

де $ВВП_n$ – величина номінального ВВП, млн. грн;

$ВВП_p$ – величина реального ВВП, млн. грн.

Визначаємо величину індексу цін в кожному році:

- перший рік:

$$I_u^1 = \frac{1200}{1100} = 1,091;$$

- другий рік

$$I_u^2 = \frac{1400}{1200} = 1,167.$$

Відповідно, темп інфляції в наступному році становитиме:

$$TI = \frac{1,167 - 1,091}{1,091} \cdot 100 \% = 6,95 \%$$

Приклад 2.2. Визначте, яка кількість грошей потрібна для обігу, якщо сума цін товарів становить 350 млн. грн, а кількість обертів грошової одиниці – 7.

Розв'язання.

Кількість грошей, яка може бути в обігу, визначає закон грошового обігу повноцінних грошей. Згідно з ним маса грошей, що функціонує як засіб обігу, прямо пропорційна сумі цін усіх товарів і обернено пропорційна числу оборотів однойменних грошових одиниць, тобто вона визначається трьома факторами: рухом цін на товари, кількістю товарної маси, швидкістю обігу грошей.

$$M_H = \frac{P \cdot Q}{V}, \quad (2.3)$$

де P, Q – сума цін товарів, що реалізуються за певний період,
 V – середня кількість оборотів грошової одиниці за цей самий період.

Отже, кількість грошей потрібна для обігу має становити:

$$M_H = 350 / 7 = 50 \text{ (млн. грн).}$$

Завдання для самостійного розв'язання

Завдання 2.1. Надайте визначення та наведіть приклади капіталомістких та трудомістких галузей економіки.

Завдання 2.2. Як ефективніше будувати греблі: з використанням великої кількості людей і невеликої кількості машин чи навпаки? Чому відповідь буде різною для різних країн?

Завдання 2.3. Регулювання діяльності олігополістичних структур в законодавстві західних країн в останні роки зміщується на галузі, які раніше взагалі (або майже) не підлягали контролю. Одна з таких галузей – контроль за забрудненням середовища; інша – захист прав споживачів. Як Ви гадаєте, із чим це пов'язано?

Завдання 2.4. Рівень інфляції в Україні в 1996 році становив близько 70 %. При цьому переважна кількість працюючих, особливо в бюджетній сфері, а також пенсіонери, не отримували зарплату і пенсію протягом 2–5 місяців. До якого типу Ви віднесете таку інфляцію і чому?

Завдання 2.5. Розрахувати темп інфляції у наступному році за таких умов: номінальний ВВП у попередньому році – 2500 млн. грн; у наступному – 2600 млн. грн; реальний ВВП попередньому році – 2200 млн. грн; у наступному – 2300 млн. грн.

Завдання 2.6. Визначте, яка кількість грошей потрібна для обігу, якщо сума цін товарів становить 500 млн. грн, а кількість обертів грошової одиниці – 8.

Тести

1. Форма суспільного господарства – це:
  - а) спосіб організації господарської діяльності;
  - б) сукупність базису і надбудови;
  - в) сукупність виробничих відносин;
  - г) правильної відповіді немає.
2. При натуральному господарстві продукт виробляється для:
  - а) обміну шляхом купівлі-продажу;
  - б) власного споживання;
  - в) правильної відповіді немає.
3. Яка з рис відноситься до привласнювального натурального господарства:
  - а) поява економічних благ;
  - б) домінування збиральництва;
  - в) домінування виробництва.
4. Основними причинами виникнення товарного виробництва є:
  - а) суспільний поділ праці;
  - б) економічне відокремлення товаровиробника;
  - в) розвиток обміну;
  - г) усі відповіді правильні.
5. Засіб праці – це:
  - а) фізичні та розумові зусилля людини, спрямовані на створення продукту праці;
  - б) те, за допомогою чого людина перетворює природні ресурси на продукт праці;
  - в) те, на що спрямована людська праця з метою створення продукту праці;
  - г) правильної відповіді немає.
6. Предмет праці – це:
  - а) фізичні та розумові зусилля людини, спрямовані на створення продукту праці;
  - б) те, за допомогою чого людина перетворює природні ресурси на продукт праці;
  - в) те, на що спрямована людська праця з метою створення продукту праці;
  - г) правильної відповіді немає.
7. Три великих суспільних поділів праці не включають:
  - а) відокремлення легкої і важкої промисловості;
  - б) відокремлення скотарства від землеробства;
  - в) відокремлення ремесла;
  - г) відокремлення торгівлі.

8. Яка з рис не відноситься до простого товарного виробництва:
- а) в основі лежить наймана праця;
  - б) засоби виробництва належать виробнику;
  - в) дрібні масштаби виробництва;
  - г) прості знаряддя праці.
9. Яка з рис не відноситься до великого товарного виробництва:
- а) інтеграція власності, праці і управління;
  - б) великі масштаби виробництва;
  - в) в основі лежить наймана праця.
10. Товар – це продукт праці, призначений для:
- а) власного споживання;
  - б) збереження;
  - в) обміну.
11. Основним елементом товарного виробництва є:
- а) гроші;
  - б) товар;
  - в) виробництво.
12. Споживча вартість товару – це:
- а) його корисність;
  - б) ціна;
  - в) здатність задовольняти потреби.
13. Мінова вартість товару – це:
- а) здатність обмінюватися на інші товари;
  - б) ціна товару;
  - в) здатність задовольняти потреби.
14. Засоби виробництва задовольняють потреби:
- а) опосередковано;
  - б) безпосередньо;
  - в) не задовольняють.
15. При використанні для власного споживання продукт праці:
- а) не набуває форми товару;
  - б) має споживчу вартість;
  - в) обидві відповіді правильні;
  - г) правильної відповіді немає.
16. Причиною відносно стійких пропорцій обміну є:
- а) корисність;
  - б) вартість товару;
  - в) кількість витраченої праці.
17. Відповідно до марксистської теорії вартості вартість товару створюється:
- а) конкретною працею;

- б) абстрактною працею;
- в) індивідуальною працею.

18. Абстрактна праця вимірюється:

- а) грошима;
- б) індивідуальним робочим часом;
- в) суспільно-необхідним робочим часом.

19. Відповідно до теорії трудової вартості зростання продуктивності праці призводить до:

- а) зменшення вартості продукції;
- б) зменшення вартості одиниці продукції;
- в) не впливає на вартість одиниці продукції.

20. Відповідно до теорії трудової вартості зростання інтенсивності праці:

- а) збільшує вартість одиниці продукції;
- б) зменшує вартість одиниці продукції;
- в) не впливає на вартість одиниці продукції.

21. Зі зростанням кількості споживаного блага загальна корисність:

- а) зростає;
- б) убуває;
- в) не змінюється.

22. Зі зростанням кількості споживаного блага гранична корисність блага:

- а) зростає;
- б) не змінюється
- в) убуває;
- г) знецінюється.

23. Згідно з законом вартості:

- а) витрати підприємства становлять основу мінової вартості товару;
- б) у створенні вартості беруть участь капітал, земля і праця;
- в) мінова вартість благ визначається їх споживчою вартістю;
- г) виробництво і обмін товарів мають відбуватися на основі їх вартості, тобто на засадах еквівалентності.

24. Закон вартості виражає істотні, внутрішньо необхідні і сталі зв'язки між:

- а) суспільно-необхідною працею, втіленою в товарі, та його ціною;
- б) коливанням цін і попитом на ринку;
- в) розподілом засобів виробництва і робочої сили;
- г) правильної відповіді немає.

25. Внаслідок дії закону вартості, зокрема, відбувається диференціація товаровиробників. Ця функція виникає тому, що:

- а) має місце стихійний розподіл факторів виробництва;

- б) стимулюється підвищення ефективності народного господарства;
- в) на багатьох підприємствах індивідуальні витрати праці перевищують суспільно-необхідні або менші за них;
- г) правильної відповіді немає.

26. Соціальна функція закону вартості спричиняє:

- а) неповну зайнятість працездатного населення;
- б) неоднакові результати господарської діяльності підприємств;
- в) наявність бідних і багатих, розшарування населення за добробутом;
- г) відсутність економічної диференціації країн.

27. Завдяки дії закону вартості на ринку виживають сильніші, в результаті:

- а) ринок ніби постійно оздоровлюється, відбувається його «санация»;
- б) зникає конкуренція, «тіньова» економіка легалізується;
- в) відпадає необхідність державного втручання у господарство;
- г) правильної відповіді немає.

28. Вищою формою сучасної організації товарного виробництва називається:

- а) капіталістичне товарне виробництво;
- б) ринкова економіка;
- в) соціальне ринкове господарство;
- г) планомірна економіка.

29. Раціоналістична теорія пояснює походження грошей:

- а) як результат угоди між людьми;
- б) як продукт розвитку виробництва;
- в) властивостями золота і срібла.

30. Функцію грошей «міра вартості» виконують:

- а) ідеальні гроші;
- б) реальні гроші;
- в) золото і срібло.

31. Поява кредитних грошей пов'язана з функцією грошей:

- а) міра вартості;
- б) засіб обігу;
- в) засіб нагромадження;
- г) засіб платежу.

32. Функцію грошей «світові гроші» виконують:

- а) золото;
- б) цінні папери;
- в) валюти економічно розвинених країн.

33. Засобом нагромадження можуть слугувати:

- а) готівка;

- б) цінні папери;
- в) золото;
- г) нерухомість;
- д) усі відповіді правильні.

34. Теорія, що вважає гроші продуктом державної влади – це:

- а) металістична;
- б) номіналістична;
- в) кількісна.

35. Згідно з класичною економічною теорією поява грошей спричинена:

- а) об'єктивним історичним процесом розвитку товарного виробництва і обміну, зокрема – еволюцією форм вартості;
- б) домовленістю між людьми, які за згодою ввели гроші для полегшення реалізації продуктів своєї праці;
- в) наявністю у природі благородних металів, насамперед золота, яке особливо ціниться людьми;
- г) політикою держави, яка у примусовому порядку запровадила гроші для задоволення потреб розвитку економіки.

36. Гроші – це:

- а) потреба мати кошти для отримання життєвих благ в умовах ринку;
- б) специфічний товар, всезагальна форма вартості, універсальний еквівалент при обміні товарів;
- в) кошти як матеріальний ресурс суспільного виробництва;
- г) правильної відповіді немає.

37. Першою і основною функцією грошей, яка зумовлена самою їх природою, є:

- а) засіб утворення скарбів та нагромадження;
- б) міра вартості товарів;
- в) засіб обігу або посередник при обміні товарів;
- г) засіб платежу всередині країни і в зовнішніх її відносинах.

38. Функція світових грошей є наслідком:

- а) міжнародного поділу праці;
- б) наявності у всіх країнах виробництва товарів;
- в) здійснення погоджувальної політики співдружністю країн;
- г) розвитку міжнародного товарообміну та інших форм співробітництва.

39. Паперові гроші:

- а) мають ідентичну вартість відносно золота;
- б) принципово не відрізняються від золотих грошей;
- в) як і золото, виконують його функції як всезагальний еквівалент вартості товарів;
- г) правильної відповіді немає.

40. До кредитних грошей відносяться;
- а) національні грошові одиниці різних держав;
  - б) акції, облігації, ощадні сертифікати;
  - в) банкноти, векселі, чеки, платіжні зобов'язання;
  - г) правильної відповіді немає.
41. Замінники повноцінних грошей, знаки або символи їх, монопольно випущені державою для примусового застосування в обігу, називаються:
- а) паперові гроші;
  - б) цінні папери;
  - в) кредитні гроші;
  - г) документи.
42. Грошовий обіг являє собою:
- а) перехід грошей від одного їх власника до іншого;
  - б) рух грошей і виконання ними своїх функцій;
  - в) динамічний процес використання грошей як специфічного ресурсу виробництва;
  - г) оборот грошей у процесі суспільного відтворення.
43. Обіг грошей здійснюється в межах грошової системи, яка є:
- а) встановленим курсом національної грошової одиниці, порядком обміну її на іноземну;
  - б) засобом державного регулювання фінансово-кредитних відносин;
  - в) формою організації грошового обігу, що історично склалася в державі й закріплена національним законодавством;
  - г) органом антиінфляційної політики держави.
44. До грошової системи не входять такі елементи:
- а) грошова одиниця, масштаб цін і види грошових знаків;
  - б) порядок емісії та вилучення грошей з обігу;
  - в) встановлення курсу національної грошової одиниці;
  - г) правильної відповіді немає.
45. Грошова система містить:
- а) ринок валюти і цінних паперів;
  - б) регулювання грошового обороту;
  - в) державне регулювання грошового обігу;
  - г) правильної відповіді немає.
46. Указати два основних типи грошових систем:
- а) металева і паперово-кредитна;
  - б) раціоналістична та еволюційна;
  - в) кількісна та номіналістична;
  - г) монетаристська і кейнсіанська.
47. Закон обігу повноцінних грошей потребує, щоб:
- а) кількість паперово-кредитних грошей дорівнювала сумі цін товарів

на ринку;

б) випуск неповноцінних грошей номінально був обмежений вартістю золотих грошей;

в) кількість їх в обігу відповідала сумі цін товарів з урахуванням швидкості руху грошових одиниць;

г) стихійне прирівнювання «вартості» паперових грошей до вартості замінюваних ними золотих грошей відбувалося в обміні за допомогою цін.

48. Закон обігу паперово-кредитних грошей означає, що:

а) поширення взаємних зарахувань боргових зобов'язань без готівки є не вигідним;

б) емісія (випуск) грошей державою має враховувати лише потреби розвитку національної ринкової економіки;

в) кількість паперово-кредитних грошей не має перевищувати символічно подане золото, яке вони замінюють в обігу;

г) для нормального товарного обігу достатньо користуватися лише готівковими грошима.

49. Порушення вимог законів грошового обігу веде до:

а) інфляції;

б) зменшення кількості повноцінних грошей;

в) зменшення кількості неповноцінних грошей;

г) економії грошей.

50. Інфляція як негативне економічне явище, головним чином, викликана:

а) регулюванням державою функціонування грошової системи;

б) відставанням розвитку національного ринку та економіки;

в) непродуманим здійсненням економічної реформи;

г) наявністю в обігу зайвих грошових знаків, не підкріплених вартістю товарів та послуг.

51. До об'єктивних причин інфляції відносяться:

а) різке підвищення цін на товари і послуги;

б) розбалансування народного господарства;

в) стихійні лиха, техногенні катастрофи, неврожаї, війни;

г) нездатність держави нормально регулювати грошовий обіг.

52. Головною суб'єктивною причиною інфляції є:

а) надмірна емісія неповноцінних грошей;

б) недостатнє макроекономічне регулювання;

в) засилля іноземної валюти у державі;

г) ринковий механізм саморегулювання економіки.

53. Інфляція сприятливо впливає на:

а) відповідність структури економіки до ринку;

б) монополізацію виробництва і ринку, їх «тінізацію»;

в) сталість грошового обігу і стійкість грошей;

г) профіцитність державного бюджету.

54. Найтяжчим соціальним наслідком інфляції вважається:

- а) зниження рівня добробуту і якості життя більшості людей;
- б) підриг мотивації до праці, знецінення заощаджень;
- в) «заохочення» злочинної діяльності на ринку, корупції і мафії;
- г) підриг довіри людей до своєї національної валюти і влади.

55. За критерієм відсоткового перевищення в обігу грошової маси над товарною розрізняють інфляцію:

- а) відкрити і приховану;
- б) повзучу, галопуючу і гіперінфляцію;
- в) номінальну і реальну;
- г) помірну, очікувану і непрогнозовану.

56. Інфляційна «хвороба»:

- а) повністю виліковується науково обґрунтованою грошовою політикою держави;
- б) не залежить від циклічності суспільного виробництва;
- в) усувається з розвитком ринкових відносин;
- г) внутрішня, хронічна при капіталізмі і, в принципі, до кінця не виліковується.

ТЕМА № 3. Типи економічних систем. Ринкова система та закономірності її функціонування

Питання для самостійного опрацювання

1. Відносини власності. Економічний зміст і право власності. Типи (види) власності.
2. Споживчий ринок та розвиток виробництва. Ринки виробничих ресурсів: засобів виробництва, землі і робочої сили.
3. Попит та пропозиція товарів. Попит та його фактори. Закон попиту. Крива попиту. Залежність попиту від ціни. Теорія раціональної поведінки споживача. Крива байдужості. Бюджетна лінія. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Залежність пропозиції від цін. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага і механізм її досягнення.
4. Товарна біржа. Інфраструктура фінансового ринку. Фондова біржа. Інвестиційні компанії. Довірчі товариства. Інфраструктура ринку праці.
5. Моделі ринку та їх характерні ознаки. Антимонопольне законодавство.

Типові задачі з розв'язанням

Приклад 3.1. Підприємець поклав в банк 100 тис. грн. Через рік він отримав 115 тис. грн. Інфляція становить 14 % у рік. Дайте відповідь:

1. Яка номінальна відсоткова ставка?
2. Яка реальна відсоткова ставка?

Розв'язання.

1. Номінальна процентна ставка – це та процентна ставка, яка встановлюється за поточним курсом грошової одиниці без врахування інфляції. Номінальну процентну ставку можна визначити за формулою:

$$ПС_n = D / B \cdot 100 \%, \quad (3.1)$$

де D – дохід від вкладення грошей у банк;

B – величина вкладу.

$$ПС_n = (115 - 100) / 100 \cdot 100 \% = 15 \%$$

2. Реальна процентна ставка – це номінальна процентна ставка, скоригована на рівень інфляції.

$$ПС_p = ПС_n - I_n, \quad (3.2)$$

де I_n – рівень інфляції за рік, %.

$$ПС_p = 15 - 14 = 1 \%$$

Приклад 3.2. Пасив балансу комерційного банку містить такі статті (млн. дол): внески до запитання 1000; строкові внески 500; власний капітал 200; норма резервування по внесках до запитання 30 %; норма резервування по строкових внесках 20 %. Визначити: на яку суму може збільшити пасив балансу банк, якщо половину внесків до запитання буде переоформле-

но на строкові внески? Як зміниться ця сума, якщо власники строкових внесків на 40 % своїх депозитів придбають цінні папери у банку?

Розв'язання.

Величину коштів, яку банк може використати для видачі кредитів (кредитні гроші) дорівнює різниці між депозитними грошами та банківськими резервами:

$$КГ = ДГ - R, \quad (3.3)$$

де $ДГ$ – депозитні гроші;

R – банківські резерви.

Банківські резерви визначаються як добуток депозитних грошей на норму банківських резервів:

$$R = ДГ \cdot P_n, \quad (3.4)$$

де P_n – норма банківських резервів.

Визначаємо величину обов'язкових резервів за початкових умов:

$$R_1 = 1000 \cdot 30 / 100 + 500 \cdot 20 / 100 = 400 \text{ (млн. дол.)}$$

Таким чином, комерційний банк може використати для видачі кредитів суму, яка дорівнює:

$$КГ_1 = (1000 + 500) - 400 = 1100 \text{ (млн. дол.)}$$

Якщо половину внесків до запитання буде переоформлено на строкові внески, тоді величина обов'язкових резервів буде становити:

$$R_2 = (1000 - 500) \cdot 30 / 100 + (500 + 500) \cdot 20 / 100 = 350 \text{ (млн. дол.)}$$

Комерційний банк може використати для видачі кредитів суму, яка дорівнює:

$$КГ_2 = (500 + 1000) - 350 = 1150 \text{ (млн. дол.)}$$

Отже, банк збільшить величину кредитів на суму:

$$\Delta КГ = 1150 - 1100 = 50 \text{ (млн. дол.)}$$

Якщо власники строкових внесків на 40% своїх депозитів придбають цінні папери у банку, тоді величина обов'язкових резервів буде становити:

$$R_3 = 500 \cdot 30 / 100 + (1000 - 1000 \cdot 0,4) \cdot 20 / 100 = 270 \text{ (млн. дол.)}$$

Комерційний банк може використати для видачі кредитів суму, яка дорівнює:

$$КГ_3 = (500 + 600) - 270 = 830 \text{ (млн. дол.)}$$

Отже, банк зменшить величину кредитів на суму:

$$\Delta КГ = 830 - 1150 = - 320 \text{ (млн. дол.)}$$

Приклад 3.3. Ціна продуктів та одягу однакова – 10 грн за одиницю. Споживач, з рівнем доходу 400 грн купує 25 од. продуктів та 15 од. одягу.

а) пізніше, його рівень доходу впав до 336 грн, ціна на продукти зменшилась до 8 грн за од., а ціна одягу зросла до 12 грн за од., так що він купує 30 од. продуктів та 8 од. одягу. Чи зросте його добробут після зміни цін?

б) тепер рівень доходу зріс до 500 грн, а ціна не змінилася – 8 грн за продукти та 12 грн за одяг. Споживач купує 32,5 од. продуктів та 20 од.

одягу. Чи поліпшиться його добробут порівняно з періодом, коли дохід становив 400 грн, а ціна на кожен з товарів 10 грн?

Розв'язання.

Рівняння бюджетної лінії має такий загальний вигляд:

$$K_{\text{п}} \cdot C_{\text{п}} + K_{\text{од}} \cdot C_{\text{од}} = D.$$

Якщо споживач має дохід 400 грн, а ціни на продукти та одяг – 10 грн, тоді рівняння бюджетної лінії буде мати вигляд:

$$10 K_{\text{п}} + 10 K_{\text{од}} = 400.$$

Ця бюджетна лінія зображена на рис. 3.1 – D_1 .

а) Якщо дохід споживача зменшиться до 336 грн., а ціни на продукти знизяться до $C_{\text{п}} = 8$ грн., а ціни на одяг зростуть до $C_{\text{од}} = 12$ грн., тоді рівняння бюджетної лінії буде мати вигляд:

$$8 K_{\text{п}} + 12 K_{\text{од}} = 336$$

Ця бюджетна лінія зображена на рис. 3.1 – D_2 .

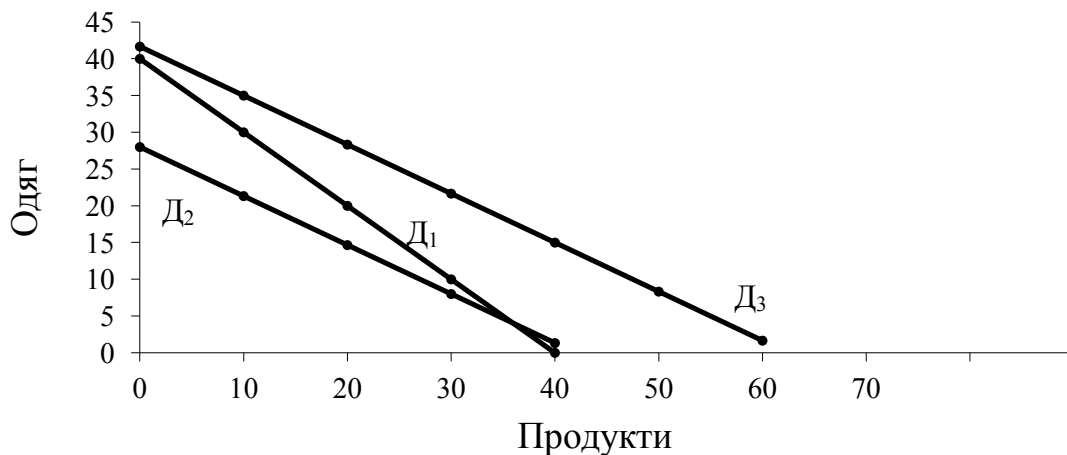

Рисунок 3.1 – Бюджетні лінії

Із рівняння бюджетної лінії витікає, що положення її залежить від доходу споживача і цін на товари X та Y. Зміна величини доходу впливає тільки на величину відрізків, які відсікає пряма на осях координат, і не впливає на її нахил. Тобто зміна доходу приводить до паралельного зміщення бюджетної лінії. Зменшення доходу приводить до того, що бюджетна лінія зміщується вниз, зміни цін на продукти та одяг привели до того, що змінився нахил бюджетної лінії.

В результаті зниження цін на продукти і підвищення цін на одяг споживач купує більше дешевших продуктів, ніж одягу. Тобто, відбувається заміщення більш дорогого одягу більш дешевими продуктами. Це заміщення, а також зниження доходу споживача свідчать про те, що його добробут знизився.

б) Якщо дохід споживача зросте до 500 грн, а ціни на продукти і на одяг не зміняться: $C_{\text{п}} = 8$ грн, $C_{\text{од}} = 12$ грн, тоді рівняння бюджетної лінії буде мати вигляд:

$$8 K_{\text{п}} + 12 K_{\text{од}} = 500.$$

Ця бюджетна лінія зображена на рис. 3.1 – Д₃.

Для побудови бюджетних ліній використовуємо дані про альтернативні набори продуктів і одягу для різних значень цін:

Бюджетна лінія $10K_{\text{п}} + 10K_{\text{од}} = 400$ Д ₁		Бюджетна лінія $8K_{\text{п}} + 12K_{\text{од}} = 336$ Д ₂		Бюджетна лінія $8K_{\text{п}} + 12K_{\text{од}} = 500$ Д ₃	
П	Од	П	Од	П	Од
0	40	0	28	0	41,7
10	30	9	22	10	35
20	20	21	14	22	27
30	10	30	8	25	25
40	0	42	0	40	15
				52	7
				62,5	0

Зростання доходу зміщує бюджетну лінію вправо вгору. Зростання доходу веде до збільшення споживання обох благ.

В результаті зниження цін на продукти і підвищення цін на одяг та зростання доходу споживача порівняно з первинними даними, споживач купує продуктів і більше одягу. Тобто, можна зробити висновок, що добробут споживача поліпшується порівняно з періодом, коли дохід становив 400 грн., а ціна на кожен з товарів 10 грн.

Приклад 3.4. Споживач робить вибір між двома товарами X і Y, гранична корисність яких подана в таблиці:

Одиниці товару	MU_x	MU_y
1	10	24
2	8	20
3	7	18
4	6	16
5	5	12

Скільки одиниць кожного товару потрібно купити споживачеві, щоб отримати максимальну корисність, якщо його дохід становить 10 грн, а ціна товару X = 1 грн, ціна товару Y = 2 грн?

Розв'язання.

Відповідно до правила максимізації граничної корисності кожна додатково витрачена грошова одиниця має приносити максимально можливу додаткову корисність.

Черговість придбання споживачем товарів згідно з правилом максимізації граничної корисності буде такою:

1. товар Y – $MU_y = 24 - 2$ грн.
2. товар Y – $MU_y = 20 - 2$ грн.
3. товар Y – $MU_y = 18 - 2$ грн.

4. товар $Y - MU_y = 16 - 2$ грн.

5. товар $Y - MU_y = 12 - 2$ грн.

Таким чином, доход споживача 10 грн буде використаний на купівлю 5 товарів Y за ціною 2 грн.

Приклад 3.5. Крива попиту задана рівнянням $Kn = 2000 - 40C$. Підрахуйте точкову еластичність попиту за ціни $C = 10$ грн та $C = 30$ грн. Визначте, якою буде дугова еластичність для зростання ціни від 10 до 30 грн. Переконайтесь, що дугова еластичність при зменшенні ціни від 30 до 10 грн є однаковою.

Розв'язання.

Точкова еластичність попиту розраховується за формулою:

$$E_n = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_1} \cdot \frac{P_0}{P_1 - P_0}, \quad (3.5)$$

де Q_0 – кількість продукції при ціні P_0 ;

Q_1 – кількість продукції при ціні P_1 ;

P_0 – ціна продукції до підвищення (зниження);

P_1 – ціна продукції після підвищення (зниження).

Визначаємо обсяг попиту при ціні 10 грн.

$$Q_0 = 2000 - 40 \cdot 10 = 1600 \text{ (шт.)}$$

Визначаємо обсяг попиту при ціні 30 грн.

$$Q_1 = 2000 - 40 \cdot 30 = 800 \text{ (шт.)}$$

Точкова еластичність попиту при ціні 10 грн становитиме:

$$E_n^{10\text{грн.}} = \frac{800 - 1600}{800} \cdot \frac{10}{30 - 10} = -0,5.$$

Точкова еластичність попиту при ціні 30 грн. складе:

$$E_n^{30\text{грн.}} = \frac{1600 - 800}{1600} \cdot \frac{30}{10 - 30} = -0,75$$

Дугову еластичність попиту можна розрахувати за формулою:

$$E_n = \frac{Q_1 - Q_0}{Q_1 + Q_0} \div \frac{P_1 - P_0}{P_1 + P_0}. \quad (3.6)$$

Таким чином, дугова еластичність попиту при підвищенні ціни від 10 до 30 грн становитиме:

$$E_n^1 = \frac{800 - 1600}{800 + 1600} \div \frac{30 - 10}{30 + 10} = -0,667.$$

Дугова еластичність попиту при зниженні ціни від 30 до 10 грн становитиме:

$$E_n^2 = \frac{1600 - 800}{1600 + 800} \cdot \frac{10 - 30}{10 + 30} = -0,667.$$

Оскільки крива попиту завжди є спадною лінією, то цінова еластичність завжди є від'ємною величиною. Для спрощення знак мінус відкидають і тоді мають справу з абсолютним значенням (модулем) коефіцієнта еластичності.

Таким чином, точкова еластичність попиту при ціні 10 грн дорівнює $E_n = 0,5 < 1$, точкова еластичність попиту при ціні 30 грн дорівнює

$E_n = 0,75 < 1$, що свідчить про нееластичність попиту на дану продукцію. Дугова еластичність попиту при зростанні ціни від 10 до 30 грн дорівнює $E_n = 0,667 < 1$, дугова еластичність попиту при зниженні ціни від 30 до 10 грн становить $E_n = 0,667 < 1$, тобто ці значення дорівнюють і також свідчать про нееластичність попиту на дану продукцію.

Приклад 3.6. Якщо лінійні криві попиту і пропозиції мають відповідно рівняння: $K_d = 40 - 5C$ і $K_s = -20 + 5C$, то якими будуть ринкова ціна та кількість? Якою буде еластичність попиту та пропозиції за рівноважної ціни.

Розв'язання.

Визначаємо ринкову ціну. Для цього прирівняємо рівняння попиту і пропозиції.

$$40 - 5 = -20 + 5C$$

$$C = 60 / 10 = 6 \text{ (грн).}$$

Кількість продукції буде дорівнювати:

$$Q = 40 - 5 \cdot 6 = 10 \text{ (шт.)}$$

Цінова еластичність попиту визначається таким чином:

$$E_n = \text{відсоткова зміна попиту} / \text{відсоткова зміна ціни}$$

Якщо ціна буде 3 грн, відсоткова зміна ціни – 50 %. Обсяг попиту при ціні 3 грн буде 25 шт., відсоткова зміна попиту – 30 %.

$$E_n = 30 \% / 10 \% = 3.$$

Тобто попит є еластичним.

Цінова еластичність пропозиції визначається таким чином:

$$E_{np} = \text{відсоткова зміна пропозиції} / \text{відсоткова зміна ціни}$$

Якщо ціна буде 9 грн, відсоткова зміна ціни – 50 %. Обсяг пропозиції при ціні буде 25 шт., відсоткова зміна пропозиції – 30 %.

$$E_{np} = 30 \% / 10 \% = 3.$$

Тобто пропозиція є еластичною.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 3.1. Нарисуйте криву байдужості та карту байдужості. Намалюйте графіки граничної та загальної корисності корисності.

Завдання 3.2. Покажіть графічно такі ступені еластичності попиту за ціною: а) абсолютно нееластичний попит, б) нееластичний попит, в) одинична еластичність, г) еластичний попит, д) абсолютно еластичний.

Завдання 3.3. Підприємець поклав в банк 250 тис. грн. Через рік він отримав 300 тис. грн. Інфляція становить 12 % на рік. Дайте відповідь:

1. Яка номінальна відсоткова ставка?
2. Яка реальна відсоткова ставка?

Завдання 3.4. Пасив балансу комерційного банку містить такі статті (млн. дол): внески до запитання 200; строкові внески 300; власний капітал 500; норма резервування по внесках до запитання 25 %; норма резервування по строкових внесках 15 %. Визначити: на яку суму банк зможе збільшити кредити, якщо половина внесків до запитання буде переоформ-

лено на строкові внески? Як зміниться ця сума, якщо власники строкових внесків на 50 % своїх депозитів придбають цінні папери у банку?

Завдання 3.5. Ціна продуктів та одягу однакова – 10 грн за одиницю. Споживач, з рівнем доходу 600 грн купує 30 од. продуктів та 15 од. одягу.

а) пізніше, його рівень доходу впав до 500 грн., ціна на продукти зменшилась до 8 грн. за од., а ціна одягу зросла до 12 грн. за од., так що він купує 30 од. продуктів та 8 од. одягу. Чи зросте його добробут після зміни цін?

б) тепер рівень доходу зріс до 500 грн, а ціна не змінилася – 8 грн за продукти та 12 грн за одяг. Споживач купує 32,5 од. продуктів та 20 од. одягу. Чи поліпшиться його добробут порівняно з періодом, коли доход становив 600 грн, а ціна на кожен з товарів 10 грн?

Завдання 3.6. Споживач робить вибір між двома товарами X і Y, гранична корисність яких подана в таблиці:

Одиниці товару	MU_x	MU_y
1	20	24
2	16	20
3	14	18
4	12	16
5	10	12

Скільки одиниць кожного товару потрібно купити споживачеві, щоб отримати максимальну корисність, якщо його доход становить 50 грн, а ціна товару X = 1 грн, ціна товару Y = 2 грн.?

Завдання 3.7. Крива попиту задана рівнянням $K_n = 1200 - 30C$. Підрахуйте точкову еластичність попиту за ціни $C = 20$ грн та $C = 40$ грн. Визначте, якою буде дугова еластичність для зростання ціни від 20 до 40 грн. Переконайтесь, що дугова еластичність при зменшенні ціни від 40 до 20 грн є однаковою.

Завдання 3.8. Якщо лінійні криві попиту і пропозиції мають відповідно рівняння: $K_d = 100 - 4C$ і $K_s = -10 + 2C$, то якими будуть ринкова ціна та кількість? Якою буде еластичність попиту та пропозиції за рівноважної ціни?

Тести

1. Яке визначення найточніше розкриває суть ринку як економічної категорії?

а) ринок – це місце, де люди здійснюють обмін продуктами праці відповідно до законів товарного виробництва;

б) ринок – це інститут (або механізм), який зводить покупців і продавців певних товарів і послуг;

в) ринок – це певна сукупність відносин власності між покупцями і продавцями з приводу купівлі-продажу товарів і послуг та механізм забезпечення цього процесу згідно із законами товарного виробництва;

г) ринок – це відносини, що виникають між людьми у сфері обігу і здійснюються відповідно до законів товарного виробництва.

2. У чому полягає специфічна для нашого часу закономірність функціонування ринку в розвинутих країнах світу?

а) у появі на ринку все складнішої за технологічними параметрами продукції;

б) у переході до регульованого на рівні більшості основних суб'єктів власності ринку;

в) у швидкому зростанні як фізичних, так і вартісних обсягів товарообороту.

3. Яке з положень характеризує практичну мету впровадження ринку в Україні ?

а) формування інституту приватної власності;

б) підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу країни;

в) майнове розшарування суспільства.

4. Чому ринкові перетворення в Україні в середині 90-х рр. ХХ ст. обернулися небажаними для суспільства економічними і соціальними наслідками?

а) українське суспільство було свідомо не готове до сприйняття ринкових реформ;

б) в Україні не було виробничих, науково-технічних, освітніх, інших об'єктивних передумов переходу до ринку;

в) держава пустила ринкові перетворення на самоплив, втратила контроль за їх проведенням.

5. Які ознаки не були притаманні належною мірою ринку, що сформувався в Україні в середині 90-х рр. ХХ ст.?

а) регульованість, конкурентність;

б) монополізм, клановість;

в) структурна недосконалість, неконтрольованість з боку держави;

г) корумпованість, мафіозність.

6. Що є найважливішою рушійною силою розвитку ринку та організованої на його принципах економіки?

а) рішення органів державної влади;

б) взаємодія суперечливих інтересів ринкових суб'єктів;

в) ступінь свободи дій ринкових суб'єктів.

7. У чому якнайповніше знаходять свій вияв суперечності ринку?

а) у темпах економічного розвитку;

б) у функціях, які виконує ринок;

в) у неспроможності ринкових сил самостійно регулювати сучасну економіку.

8. Що не є умовою ефективного функціонування сучасного ринку?

а) плюралізм форм власності та господарювання;

б) неспроможність окремих ринкових суб'єктів впливати на рівень товарних цін;

в) досконале, дієве антимонопольне законодавство;

- г) ефективне антициклічне державне регулювання економіки;
- д) надання державою податкових, торговельних, кредитних, митних та інших привілеїв певним господарюючим суб'єктам;
- е) наявність і доступність для ринкових суб'єктів правдивої, всебічної інформації про стан ринку.

9. Чому реальний плюралізм форм власності є найважливішою умовою функціонування ринку?

- а) він формує нормальне конкурентне середовище;
- б) він закладає демократичні засади життєдіяльності суспільства;
- в) він закладає в основу економічної діяльності принцип соціальної справедливості.

10. В якому з положень дається правильне визначення поняття «структура ринку»?

- а) це сукупність установ, що забезпечують функціонування ринку;
- б) це склад товарів і послуг, що обертаються на ринку;
- в) це сукупність взаємопов'язаних різних видів ринків.

11. Що лежить в основі поділу ринку на окремі види?

- а) форма власності суб'єктів, що функціонують на ринку;
- б) спосіб, у який здійснюють розрахунки господарюючі суб'єкти;
- в) склад речей, послуг, що є об'єктом купівлі-продажу.

12. Який вид ринку є провідним елементом ринкової структури?

- а) фінансовий ринок;
- б) ринок робочої сили;
- в) ринок капіталу;
- г) ринок інтелектуальної власності.

13. Що купують на фінансовому ринку?

- а) готівку;
- б) облігації;
- в) золото
- г) інтелектуальну власність.

14. Хто є головним суб'єктом на фінансовому ринку?

- а) держава;
- б) фірми і приватні особи;
- в) банки і фондові біржі.

15. Що є об'єктом купівлі-продажу на ринку праці?

- а) праця;
- б) результати праці;
- в) час;
- г) здатність виконувати конкретну (фахову) працю, тобто робоча сила.

16. Чим торгують на ринку нематеріальних послуг?

- а) вигодами, що приносять такі послуги;
- б) корисним ефектом від надання послуг;

- в) часом, що витрачається на надання послуг.
17. Роль яких послуг зростатиме в Україні з розгортанням НТР?
- а) особистих;
  - б) суспільних;
  - в) консалтингових.
18. Чим не торгують на ринку інтелектуальної власності?
- а) патентами;
  - б) ліцензіями;
  - в) товарними знаками;
  - г) програмами комп'ютерного забезпечення.
19. Які відносини є специфічними відносинами ринку інформації?
- а) відносини з приводу збирання, обробки і систематизації інформації;
  - б) відносини з приводу продажу інформації;
  - в) усі перелічені вище відносини.
20. Що є об'єктом купівлі-продажу на валютному ринку?
- а) національні гроші різних країн і платіжні документи суб'єктів міжнародних економічних відносин;
  - б) тільки національні гроші різних країн;
  - в) тільки золото.
21. Яка ознака лежить в основі поділу ринку на різні моделі?
- а) вид продукції, що реалізується на ринку;
  - б) призначення продукції, що реалізується на ринку;
  - в) рівень конкурентності і середовища, що склався на ринку.
22. Чим визначається рівень конкурентності ринкового середовища?
- а) ступенем жорсткості методів боротьби, до яких вдаються конкуруючі ринкові суб'єкти;
  - б) здатністю окремого ринкового суб'єкта впливати на рівень ринкової ціни;
  - в) рівнем насиченості ринку товарною масою.
23. На якому ринку ціна товару формується виключно під впливом ринкових сил?
- а) на вільному;
  - б) на олігополістичному;
  - в) на монополізованому.
  - д) децентралізованому.
24. Яка модель ринків властива структурі національних ринків розвинутих країн світу?
- а) вільні ринки;
  - б) монополізовані та регульовані ринки;
  - в) всі моделі ринків, питома вага яких в різних країнах неоднакова.
25. Яке завдання виконує інфраструктура ринку?
- а) формує ринковий попит;

б) здійснює відбір найефективніших підприємницьких структур;
в) обслуговує ринок, забезпечує можливості виконання властивих йому функцій.

26. Зазначте установи, які формують інфраструктуру ринку:

- а) підрозділи Міністерства фінансів у центрі та їх філії на місцях;
- б) підприємства зв'язку, транспорту, шляхового господарства;
- в) банки, фондові, товарні, валютні біржі та біржа праці.

27. Чим торгують на фондовій біржі?

- а) опціонними угодами;
- б) векселями;
- в) акціями.

28. Хто є конкретним суб'єктом власності на фондовій біржі?

- а) емітенти цінних паперів;
- б) посередники;
- в) покупці цінних паперів.

29. Яким чином реалізуються відносини власності на товарній біржі?

- а) через купівлю-продаж продукції;
- б) через привласнення доходів від посередницької діяльності при реалізації продукції;
- в) через привласнення застави.

30. Що є постійним дефіцитом у командній економіці:

- а) гроші;
- б) ресурси;
- в) товари та послуги;
- г) інтелектуальні товари?

31. Що є постійним дефіцитом у натуральному господарстві:

- а) товари та послуги;
- б) гроші;
- в) час;
- г) природні ресурси?

32. Для змішаної економіки є характерними:

- а) різні форми власності;
- б) різноманітні форми господарювання;
- в) перевага колективної форми власності;
- г) правильно а), б), в);
- д) правильно а), б).

33. Ринковий механізм саморегулювання економіки – це:

- а) об'єктивна система таких взаємозалежних елементів, які дають відповіді усім суб'єктам, як діяти на ринку;
- б) сукупність таких принципів господарювання, як самокупність, самофінансування, самозабезпеченість, матеріальна зацікавленість та відповідальність.

34. Основними елементами ринкового механізму є:

- а) економічна політика держави;
- б) науково-дослідні інститути;
- в) товар, гроші, капітал;
- г) попит пропозиція, ринкова ціна та конкуренція.

35. Попит – це:

- а) потреба, задовольнити яку бажає економічний суб'єкт;
- б) гроші, які економічний суб'єкт готовий заплатити за певний товар;
- в) плани покупця щодо придбання певного товару у певній кількості;
- г) кількість товару, яка може бути куплена при тих чи інших цінах за його одиницю.

36. Яким чином попит пов'язаний з потребами?

- а) у попиті відображаються всі потреби економічного суб'єкта;
- б) у попиті відображаються найзагальніші потреби;
- в) у попиті відображаються потреби, пропорційні можливостям;
- г) попит відображає потреби, але в деяких випадках може виходити за межі

37. Зміна величини попиту означає:

- а) зміщення кривої попиту;
- б) посилення (послаблення) дії нецінових факторів попиту;
- в) перехід на конкретній кривій попиту від одного співвідношення «ціна – кількість товару» до іншого;
- г) зміщення кривої попиту вправо чи вліво.

38. Поняття досконалої конкуренції припускає, що:

- а) у галузі діє велике число виробників товарів, що випускають неоднорідну продукцію;
- б) товари, що випускаються великою кількістю фірм, стандартизовані;
- в) є тільки один покупець цієї продукції;
- г) відсутні вхідні бар'єри на ринок;
- д) інформація продавців і покупців про ринок істотно обмежена;
- е) правильні відповіді б) і г).

39. Факторами змін попиту не є:

- а) зміна кількості покупців;
- б) зміна доходів покупців;
- в) зміна цін на доповнювальні товари;
- г) зміна моди;
- д) зміна збутової політики підприємства;
- е) правильно вказано у п. г), д).

40. Що спричинило зміну величини попиту на бензин?

- а) зміна цін за літр бензину;
- б) зміна пори року;
- в) зміна кількості автомобілів;
- г) правильно вказано у п. а), б), в);

д) правильно вказано у п. б), в).

41. Очікування майбутньої зміни цін:

- а) можуть змінити поточний попит;
- б) не впливатимуть на поточний попит;
- в) здатні змінити величину поточного попиту;
- г) правильна відповідь не названа.

42. Еластичність попиту за ціною – це:

- а) ступінь змін обсягу покупки від зміни ціни;
- б) час реакції зміни обсягу покупок на зміну ціни;
- в) межі зміни обсягу покупок за зміни цін.

43. Прикладами еластичного попиту можуть слугувати попити на:

- а) сіль;
- б) послуги ритуальної служби;
- в) хліб;
- г) відвідання кінотеатрів;
- д) правильно вказано у п. б), г).

44. Пропозиція – це:

- а) кількість виробленого товару;
- б) кількість товару, здатна задовольнити існуючі потреби з урахуванням ціни за його одиницю;
- в) кількість товару, яка може бути вироблена і запропонована до продажу у цей час за певної ціни за його одиницю.

45. Правильно сформулюйте закон пропозиції:

- а) кількість пропонованого товару збільшується з підвищенням ціни за його одиницю та зменшується з її зниженням;
- б) кількість пропонованого товару зменшується з підвищенням ціни і збільшується – зі зниженням;
- в) кількість пропонованого товару змінюється прямо пропорційно зміні ціни за його одиницю;
- г) правильно вказано у п. а), в).

46. Що є основним фактором зміни величини пропозиції будь-якого товару?

- а) витрати виробника;
- б) ціна за одиницю товару;
- в) мода на товар;
- г) правильно вказано у п. а), б).

47. Які фактори не впливають на пропозицію певного товару?

- а) витрати виробника;
- б) кількість продавців;
- в) зміна цін на інші товари;
- г) зміна ставки податку з доходів громадян;
- д) правильна відповідь відсутня.

48. Збільшення пропозиції означає:

- а) зміщення кривої пропозиції вправо;
- б) зміщення кривої пропозиції вліво;
- в) переміщення по кривій пропозиції вгору;
- г) переміщення по кривій пропозиції вниз.

49. Еластичність пропозиції за ціною – це:

- а) швидкість реагування виробника на зміну цін;
- б) можливості виробника змінити обсяг виробництва, змінюючи ціни;
- в) ступінь зміни обсягу пропонованого товару залежно від зміни ціни;
- г) правильна відповідь не названа.

50. Конкуренція – це:

- а) боротьба виробників за одержання найвищого прибутку;
- б) боротьба виробників за право купувати товари по більш низьких цінах;
- в) економічна змагальність за досягнення найкращих результатів на якому-небудь поприщі;
- г) рушійна сила ринку;
- д) система норм і правил, що визначають поведінку функціонуючих економічних суб'єктів;

51. Поширення відомостей, помилкових чи таких, що порочать конкурента, це елемент:

- а) вільної (досконалої) конкуренції;
- б) недосконалої конкуренції;
- в) несумлінної (недобросовісної) конкуренції;
- г) нецінової конкуренції.

52. Яка ринкова структура є найбільш ефективною і найменш контролюваною:

- а) монополістична конкуренція;
- б) білатеральна (двостороння) монополія;
- в) олігопсонія;
- г) чиста монополія;
- д) досконала конкуренція.

53. Олігополія припускає, що:

- а) олігополісти не враховують поведінку своїх конкурентів і поведуться як при досконалій конкуренції;
- б) олігополісти вступають у змову один з одним;
- в) олігополісти намагаються передбачати поведінку конкурентів, але виступають у рамках деякого економічного співтовариства;
- г) можуть використовувати всі перераховані вище моделі поведінки.

54. Характерною рисою монополії на відміну від конкурентної фірми є:

- а) прагнення максимізувати прибуток;
- б) прагнення збільшувати кількість виробленої продукції і підвищувати на неї ціну;

в) прагнення знижувати обсяг виробленої продукції і підвищувати на неї ціну;

г) прагнення до найбільш повного задоволення потреб покупців у цьому виді продукції.

55. Монополія – це ринкова структура, де:

а) існують практично нездоланні вхідні бар'єри в галузь;

б) діє тільки один покупець;

в) існує невелике число конкуруючих між собою виробників;

г) є тільки одна велика фірма-виробник;

д) немає контролю за цінами продукції;

е) усі відповіді правильні.

56. Що виграє споживач від конкуренції в сфері пропозиції товарів і послуг?

а) збільшується вибір товарів і послуг;

б) стримується зростання цін;

в) виробник, як правило, прагне краще реагувати на вимоги споживачів;

г) правильно вказано в п. а), б), у);

д) правильно вказано в п. б), в).

57. Конкуренція в економіці:

а) сприяє лише збиткам більшості підприємців;

б) небажане явище для підприємців;

в) малобажане явище для підприємців;

г) забезпечує підприємцю свободу вибору.

58. Яка галузь економіки є логічно зайвою в цьому переліку?

а) атомна;

б) космічна;

в) сільське господарство;

г) військова;

д) алюмінієва.

59. Хто вважається засновником теорії недосконалої конкуренції?

а) А. Сміт;

б) А. Маршалл;

в) Е. Бем-Баверк;

г) Дж. Робінсон;

д) П. Самуельсон.

60. Монополістична конкуренція:

а) багато підприємств продають подібні (аналогічні) товари, прагнучи додати їм унікальні властивості;

б) домінування на ринку певного виробника;

в) наявність на ринку єдиного виробника;

г) домінування на ринку обмеженої кількості виробників.

61. Чи можна вважати в м. Донецьку суто монополієм:
- а) розповсюдження газет;
  - б) продаж бензину;
  - в) надання телефонних послуг;
  - г) перевезення вантажів автотранспортом;
  - д) правильна відповідь відсутня.
62. Що не належить до нецінових методів ведення конкурентної боротьби?
- а) реклама;
  - б) обслуговування покупців після продажу;
  - в) збереження ціни при поліпшенні якості товару;
  - г) збереження ціни при погіршенні якості товару;
  - д) правильно вказане в п. в, г;
  - е) правильна відповідь не названа.
63. Що з переліченого не можна вважати одним з напрямків негативно-го впливу монополізму на економіку?
- а) підриє рівноправних відносин між виробниками і споживачами;
  - б) обмеження можливості вибору;
  - в) штучне обмеження можливостей дрібних виробників;
  - г) правильна відповідь відсутня.
64. До способів монополізації ринків не відноситься:
- а) злиття фірм;
  - б) одержання кредиту під низький відсоток;
  - в) досягнення спільних угод між фірмами з різних питань господарської діяльності;
  - г) придбання контрольного пакета акцій.
65. Міськводоканал, що забезпечує велике місто водою:
- а) не є монополією;
  - б) є природною монополією;
  - в) є монополією, заснованою на диференціації продукту;
  - г) правильна відповідь не названа.
66. Монопсонія – це:
- а) монополія продавця на ринку;
  - б) монополія покупця на ринку;
  - в) ринок, де зустрічаються монополіст-покупець і монополіст-продавець;
  - г) ринок, де приватній монополії протистоїть монополія держави.
67. Що розуміється під економічною категорією «власність»?
- а) володіння людиною матеріальними чи духовними благами;
  - б) юридично закріплене право володіти, розпоряджатися, використовувати приналежні людям матеріальні чи духовні блага;
  - в) відносини між людьми з приводу присвоєння матеріальних і духовних благ;

г) власність – це комплекс прав власника благ.

68. Приватна власність – це форма юридичного закріплення за громадянином прав:

- а) володіння і застосування якого-небудь майна;
- б) користування і розпорядження яким-небудь майном;
- в) застосування і розпорядження яким-небудь майном;
- г) володіння, користування і розпорядження яким-небудь майном.

69. Які процеси можна віднести до націоналізації, денаціоналізації, приватизації, деприватизації:

- а) повернення за санкцією держави садиби на Балтійському узбережжі колишнім власникам;
- б) розпродаж і безоплатний розподіл акцій;
- в) повернення собі колишніми власниками садиби;
- г) продаж державного житла квартиронаймачам;
- д) указ про повсюдну передачу землі у власність державі;
- е) відмова від державної монополії з метою розвитку конкуренції.

70. Вільна конкуренція на ринку найбільш характерна для:

- а) планової економіки;
- б) чистого капіталізму;
- в) традиційної економіки.

71. В сучасних умовах чистий капіталізм:

- а) не зустрічається;
- б) властивий розвинутим країнам;
- в) властивий країнам, що розвиваються.

72. Який з перерахованих елементів є найбільш важливим для ринкової економіки:

- а) ефективні профспілки;
- б) державне регулювання;
- в) зважені дії підприємців;
- г) активна конкуренція на ринку?

73. Що є постійним дефіцитом у ринковій економіці:

- а) соціальні гарантії;
- б) гроші;
- в) послуги спеціалістів світового рівня;
- г) інтелектуальні товари?

74. Класична економічна наука визначає ціну як:

- а) суму грошей, яку необхідно заплатити, коли товар купується або послуга оплачується;
- б) грошовий вираз сукупних індивідуальних витрат підприємства на створення економічного блага;
- в) грошовий вираз суспільної вартості товару;
- г) грошову оцінку граничної корисності товару.

75. Неокласична теорія:

- а) віддає перевагу державі, суб'єктивному впливу на ціноутворення, чим і визначається природа ціни;
- б) поєднує класичний і маржиналістський підходи до розуміння ціни, визначаючи її за двома принципами: граничною корисністю і витратами виробництва;
- в) трактує ціну виключно як результат дії об'єктивного механізму ринку;
- г) розглядає ціну як полімерну категорію – субстанцію впливу на неї усіх інституцій суспільства.

76. Сучасне абстрактне розуміння ціни:

- а) синтезує виробництво (витрати), ринок (дію його механізму) і державу (економічну політику) як форму зв'язку між ними;
- б) вона є результатом ринкової ситуації, зокрема, співвідношення попиту і пропозиції;
- в) оцінка корисності речі для споживача за допомогою грошей;
- г) відображення інтересів усіх суб'єктів ринку при купівлі-продажу товарів.

77. Теорія попиту та пропозиції визначає ціну як ціну, за якою:

- а) попит максимальний;
- б) пропозиція найбільша;
- в) величина попиту дорівнює величині пропозиції.

78. Ціна в ринковій економіці найвідчутніше слугує:

- а) ефективності суспільного господарства;
- б) раціональному використанню виробничих ресурсів;
- в) задоволенню потреб людей, їх добробуту;
- г) основним елементом механізму ринку.

79. Важливішою і специфічною функцією ціни є:

- а) соціальна;
- б) обліково-інформаційна;
- в) розподільча;
- г) стимулювальна.

80. Ціна дає можливість:

- а) підняти життєвий рівень усіх членів суспільства;
- б) не допустити економічні кризи, інфляцію, безробіття;
- в) уникнути дефіцитності бюджету, встановити ринкову рівновагу;
- г) отримати головну інформацію щодо вигідності виробництва, обґрунтувати господарські рішення на всіх рівнях.

81. Ціна ринкової рівноваги передбачає:

- а) рівень цін, при якому збігаються попит і пропозиція;
- б) ситуацію на ринку, коли найкраще задовольняється попит;
- в) величину цін, що стимулює пропозицію на ринку;
- г) правильної відповіді немає.

82. Фактори, що позитивно впливають на ціни, знижуючи їх:

- а) мінімальна вартість, висока ефективність, раціональне використання ресурсів, сталість економіки;
- б) економічні кризи, інфляція, безробіття;
- в) розбалансованість господарства, неоптимальна структура його сфер і галузей;
- г) науково не обґрунтована цінова політика держави;

83. Фактори, що негативно впливають на ціни, підвищуючи їх:

- а) антимонопольна боротьба, наявність цивілізованої конкуренції і підприємництва;
- б) існування ринкової рівноваги, сприятливі умови для дії об'єктивного механізму ринку;
- в) висока суспільна свідомість і культура, добрі звичаї і традиції;
- г) тіньові економіка, ринок і бізнес, нетрудові доходи.

84. Система цін являє собою:

- а) значну кількість видів різних цін;
- б) сукупність цін у їх взаємодії та взаємозалежності;
- в) сукупність факторів, які визначають рівень цін;
- г) правильної відповіді немає.

85. Основу ринкової системи цін становлять ціни:

- а) вільні, регульовані і фіксовані;
- б) оптові, кошторисні і прейскурантні;
- в) монопольні, демпінгові і трансфертні;
- г) національні, місцеві та регіональні.

86. Плату за послуги найчастіше називають:

- а) мито;
- б) податки;
- в) тарифи;
- г) кошторис.

87. Ціноутворенням називається:

- а) вивчення допустимого рівня ціни і якості товару на різних ринках;
- б) оцінення очікуваної маси доходу при можливих варіантах обсягів продажів;
- в) з'ясування і оцінення конкурентоспроможності товарів і послуг;
- г) процес визначення і наукового обґрунтування рівня цін.

88. До методів ціноутворення загалом відносяться:

- а) формування ціни на основі рівня поточних цін (цін конкурентів);
- б) визначення ціни на основі цінності товару;
- в) універсальний підхід обґрунтування ціни за методом «середні витрати + прибуток»;
- г) усі відповіді.

ТЕМА № 4. Підприємництво: сутність, форми і роль у суспільстві

Питання для самостійного опрацювання

1. Функції та принципи підприємництва. Роль підприємництва.
2. Засади нормативно-правового регулювання підприємництва в Україні.
3. Поясніть різницю між фізичною особою, фізичною особою-підприємцем та юридичною особою.
4. У чому полягає відмінність між марксистським та неокласичним підходами до встановлення джерела зростання капіталу?

Типові задачі з розв'язанням

Приклад 4.1. Підприємець витратив 80 тис. грн на придбання засобів виробництва, 20 тис. грн – на робочу силу. Яка буде втілена вартість в новому товарі?

Розв'язання.

Втілена вартість нового товару буде дорівнювати сумі вартості спожитих засобів виробництва і сумі вартості робочої сили:

$$B = 80 + 20 = 100 \text{ (тис. грн).}$$

Приклад 4.2. У таблиці наведено дані про інвестиційні об'єкти. Визначити інвестиційний попит, якщо відсоткова ставка становить 11 %.

Вартість інвестиційних проектів (млн. грн)	9	8	15	24	7	11	20
ОНЧП (%)	15	9	12	18	10	19	7

Розв'язання.

Інвестиційний попит буде дорівнювати сумі інвестиційних проектів, в яких сподівана норма чистого прибутку більша за реальну відсоткову ставку:

Аналізуючи дані таблиці, прийнятними є проекти в 9 млн. грн з ОНЧП = 15 %, проект 15 млн. грн з ОНЧП = 12 %, проект 24 млн. грн з ОНЧП = 18 %, проект 11 млн. грн з ОНЧП = 19 %.

Таким чином, інвестиційний попит дорівнює:

$$ІП = 9 + 15 + 24 + 11 = 59 \text{ млн. грн.}$$

Приклад 4.3. Підприємство сплачує за рік 200 тис. грн за оренду обладнання та 100 тис. грн заробітної плати. При цьому використовує таку кількість праці й капіталу, що їхні граничні продукти відповідно становлять 0,5 та 1. Чи використовує підприємство оптимальне співвідношення факторів виробництва з точки зору максимізації прибутку. Обґрунтуйте свою відповідь.

Розв'язання.

Оптимальне співвідношення факторів виробництва: прибуток будь-якої фірми буде максимізуватись за умови, що гранична доходність ресурсу буде дорівнювати граничним видаткам на ресурс або його ціні.

$$K / k = 3П / l, \quad (4.1)$$

де K – сума орендної плати;
 k – граничний продукт капіталу;
 $3П$ – заробітна плата;
 l – граничний продукт праці.
 Підставимо дані:

$$200 / 1 = 100 / 0,5.$$

Отже, підприємство використовує оптимальне співвідношення факторів виробництва з точки зору максимізації прибутку, оскільки гранична доходність ресурсу дорівнює граничним видаткам на ресурс.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 4.1. Для розвитку підприємництва необхідна певна сукупність економічних, політичних, юридичних та соціально-психологічних умов. В Україні більшість із цих умов є незадовільними. На Ваш погляд, чи відповідають темпи розвитку підприємництва в Україні темпам, характерним для країн з розвинутою економікою? Що стримує розвиток підприємництва в Україні?

Завдання 4.2. Наприкінці року прибуток підприємця становить 600 тис. грн. Керуючи власним підприємством, він втрачає зарплату в 120 тис. грн, яку він отримав, якби працював в іншому місці. Також 500 тис. грн власних коштів вкладено підприємцем у бізнес. Якщо він втратить 15 % цих коштів, підрахувати економічний прибуток. Чи доцільно залишатись йому у цьому бізнесі?

Завдання 4.3. Підприємець витратив 160 тис. грн на придбання засобів виробництва, 50 тис. грн – на робочу силу. Яка буде втілена вартість в новому товарі?

Завдання 4.4. У таблиці наведено дані про інвестиційні об'єкти. Визначити інвестиційний попит, якщо відсоткова ставка становить 11 %.

Вартість інвестиційних проектів (млн. грн)	5	10	18	16	9	12	15
ОНЧП (%)	12	8	10	15	10	16	4

Завдання 4.5. Підприємство сплачує за рік 500 тис. грн за оренду обладнання та 300 тис. грн заробітної плати. При цьому використовує таку кількість праці й капіталу, що їхні граничні продукти відповідно становлять 0,6 та 0,8. Чи використовує підприємство оптимальне співвідношення факторів виробництва з точки зору максимізації прибутку. Обґрунтуйте свою відповідь.

Тести

1. Яке визначення точніше відображає суть підприємства?

а) підприємство – це відокремлена економічна структура, яка займається виробництвом та реалізацією певних товарів та послуг з метою отримання доходу;

б) підприємство – це господарська одиниця, яка бере участь у поділі праці;

в) підприємство – це самостійна економічна структура, яка діє у певній системі суспільного поділу праці.

2. Чим, насамперед, визначаються мета та характер діяльності підприємства?

а) організаційно-правовою побудовою підприємства;

б) господарчим законодавством;

в) економічною політикою держави;

г) колективною угодою між адміністрацією та комітетом профспілки підприємства.

3. Діяльності приватного підприємства у ринковому середовищі не властиві такі особливості:

а) самостійне здійснення відтворювального процесу;

б) повна економічна відповідальність за результати своєї діяльності;

в) використання, разом з власними, позичених грошових засобів;

г) правильна відповідь відсутня.

4. Який вираз найточніше характеризує мету функціонування підприємства?

а) задоволення потреб суспільства;

б) задоволення потреб трудового колективу;

в) задоволення потреб власника підприємства;

г) задоволення потреб адміністрації підприємства.

5. Недоліками одноосібного підприємства не можна вважати:

а) обмеженість фінансових ресурсів;

б) необмежену відповідальність;

в) відносно невеликий обсяг господарського обороту;

г) відсутність потенціального виграшу від спеціалізації в управлінні підприємством.

6. Товариство з обмеженою відповідальністю передбачає:

а) суворо обмежену кількість його членів;

б) участь тільки фізичних осіб;

в) додаткові обмеження на використання прибутку у невиробничих цілях;

г) відповідальність у межах паю.

7. Повному товариству властиві:

а) найбільша втрата самостійності його членів,

б) найвищий ступінь стійкості;

в) необмежена відповідальність учасників,

г) створення, як правило, додаткових органів контролю та управління.

8. Члени-вкладники у командитному товаристві мають:

а) необмежену відповідальність;

б) повний голос;

- в) можливість створювати свою спостережну раду;
- г) сумарну частку у капіталі товариства менше 50 %.

9. До переваг акціонерного товариства не відносяться:

- а) здатність мобілізувати значні фінансові ресурси;
- б) обмежена відповідальність власників підприємства;
- в) можливість налагоджувати спеціалізацію виробництва;
- г) переважні можливості вести виробництво у венчурній сфері.

10. Будь-якому акціонеру гарантовано:

- а) одержання дивідендів;
- б) можливість управління поточною діяльністю підприємства;
- в) право вирішального голосу;
- г) функції співвласника підприємства.

11. Розмір дивіденду не залежить від:

- а) розміру прибутку підприємства,
- б) зміни курсової вартості акції;
- в) порядку розподілу прибутку;
- г) виду акції.

12. Яка з перелічених характеристик є спільною для акціонерного товариства та товариства з обмеженою відповідальністю?

- а) при виході із товариства одного з учасників воно перестає існувати;
- б) учасники відповідають за зобов'язаннями товариства тільки своїми вкладками до статутного фонду;
- в) частина членів товариства несе повну відповідальність, а частина – обмежену;
- г) усі члени товариства мають абсолютно рівні можливості в управлінні підприємством.

13. Акціонерні підприємства можуть випускати облигації:

- а) для одержання додаткових фінансових ресурсів;
- б) для покриття збитків від господарської діяльності;
- в) для збільшення статутного фонду;
- г) правильно вказано у п. а), б), в);
- д) правильно вказано у п. а), в).

14. Що є вищим органом управління акціонерного товариства?

- а) загальні збори акціонерів;
- б) спостережна рада (рада);
- в) правління (дирекція);
- г) рада акціонерів, які володіють контрольним пакетом акцій.

15. Найбільший особистий ризик характерний для учасників:

- а) повного товариства;
- б) товариства з обмеженою відповідальністю;
- в) змішаного (командитного) товариства;
- г) товариства з додатковою відповідальністю;
- д) правильна відповідь відсутня.

16. Підприємницька діяльність неможлива за відсутності:
- а) спеціалізації в управлінні підприємством;
  - б) права власності на капітал;
  - в) права власності на підприємницький дохід;
  - г) правильно вказано у п. а), б), в);
  - д) правильно вказано у п. б), в).
17. Комунальне підприємство – це:
- а) підприємство, пов'язане зі сферою обслуговування населення;
  - б) державне підприємство, що перебуває у власності місцевих органів влади;
  - в) підприємство, власниками якого є його робітники.
18. Критерієм класифікації підприємств за розмірами не може бути:
- а) кількість робітників;
  - б) обсяг господарського обороту;
  - в) продуктивність праці;
  - г) вартість майна підприємства;
  - д) правильна відповідь відсутня.
19. За розмірами законодавство України розрізняє підприємства:
- а) малі, середні, великі,
  - б) малі, великі,
  - в) тільки малі;
  - г) в Україні така норма не прийнята.
20. Хто приймає рішення про банкрутство підприємства в Україні ?
- а) власник підприємства;
  - б) господарський суд;
  - в) кредитори;
  - г) орган влади, який зареєстрував підприємство;
  - д) правильна відповідь відсутня.
21. В якому з переліків порушена логічність підбору видів підприємств?
- а) промислові, будівельні, сільськогосподарські;
  - б) індивідуальні, малі, середні, великі;
  - в) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства;
  - г) комерційні банки, страхові компанії, інвестиційні компанії.
22. До основних виробничих фондів підприємства не належать:
- а) виробничі споруди;
  - б) предмети праці;
  - в) транспортні засоби;
  - г) правильна відповідь відсутня.
23. Для підприємницької діяльності не характерні:
- а) економічна самостійність;
  - б) необмежена самостійність у господарській діяльності;

- в) ризик;
г) правильно вказано у п. б), в).
24. Фізично і морально зношуються фонди (капітал):
а) основний;
б) оборотний;
в) фонди обігу;
г) відповіді немає.
25. Амортизація дозволяє підприємству здійснювати:
а) розширене відтворення;
б) відтворення основних фондів;
в) розширене відтворення основних та оборотних фондів;
г) відтворення основних та оборотних фондів;
д) правильна відповідь не названа.
26. Нормативи амортизаційних відрахувань визначаються:
а) державою;
б) адміністрацією підприємства;
в) адміністрацією підприємства за узгодженням з профспілковим комітетом;
г) правильно вказано у п. а), б).
27. Амортизаційні відрахування вносяться до складу:
а) прибутку;
б) собівартості;
в) або до собівартості, або до прибутку (залежно від сфери діяльності підприємства);
г) правильна відповідь не названа.
28. Вперше термін «підприємництво» увів у науковий обіг:
а) А. Сміт;
б) А. Монкретьєн;
в) Р. Кантільон;
г) Й. Шумпетер;
д) Арістотель.
29. До функцій підприємницької діяльності не належить:
а) ресурсне забезпечення;
б) організація виробництва;
в) розробка статуту підприємства та формування господарського законодавства;
г) творчість;
д) правильно вказано у п. б), в).
30. Потенціал підприємництва значною мірою базується на:
а) приватному володінні підприємством;
б) можливості найбільшою мірою реалізувати особистий інтерес та вільну ініціативу;
в) природному бажанні людей до конкуренції;

г) прагненні досягти більших грошових доходів, отримати моральне задоволення та абсолютну свободу у своїй діяльності.

31. Підприємницька діяльність неможлива за відсутності:

- а) спеціалізації в управлінні підприємством;
- б) права власності на капітал;
- в) права власності на підприємницький дохід;
- г) правильно вказано у п. а), б), в);
- д) правильно вказано у п. б), в).

32. Для підприємницької діяльності нехарактерні:

- а) економічна самостійність;
- б) необмежена самостійність у господарській діяльності;
- в) ризик;
- г) правильно вказано у п. б), в).

33. Капітал підприємця:

- а) має бути його власністю,
- б) може бути його власністю;
- в) може не бути його власністю;
- г) не повинен бути його власністю;
- д) правильно вказано у п. б), в);
- е) правильна відповідь відсутня.

34. Чи виконує власник підприємства певні управлінські функції?

а) ні, оскільки він може наймати фахівців для управління підприємством;

б) так, оскільки він сам приймає найважливіші рішення для діяльності фірми;

в) ні, оскільки у більшості сучасних фірм практично всі рішення приймаються колегіально;

г) так, оскільки як власник акцій він має право голосу на загальних зборах акціонерів.

35. Кого з перелічених суб'єктів не можна вважати підприємцями?

- а) власника кафе;
- б) фермера;
- в) власника простих акцій;
- г) власника облігацій державної позики;
- д) правильна відповідь відсутня.

36. Банкрутство – це:

- а) тимчасове закриття підприємства;
- б) ліквідація підприємства;
- в) визнання фінансової неспроможності підприємства;
- г) продаж підприємства іншим особам;
- д) правильно вказано у п. б), в).

37. Збитковим вважається підприємство, де:

- а) відсутній прибуток;

- б) низька рентабельність;
- в) низька заробітна плата;
- г) витрати перевищують виручку;
- д) недостатньо ефективна організація виробництва.

38. Відсутність прибутку є свідченням:

- а) банкрутства підприємства;
- б) нереалізації кінцевої підприємницької цілі;
- в) абсолютно нічого не говорить про стан підприємства на цей момент;
- г) зменшення доходів покупців.

39. Підприємництво на основі державної власності:

- а) принципово неможливе;
- б) можливе за наявності певної угоди з власником;
- в) можливе, якщо ця власність є загальнодержавною;
- г) можливе у сфері послуг.

40. Оренда передбачає:

- а) зміну власника;
- б) зміну власника на певний термін;
- в) передачу певного об'єкта в користування на встановлений термін;
- г) передачу в користування капіталу на визначений угодою час.

41. Ризик у бізнесі:

- а) абсолютно неминучий;
- б) неминучий у діяльності лише слабких фірм-початківців;
- в) відсутній при ефективному управлінні фірмою;
- г) правильно вказано у п. б), в).

42. Культура підприємництва:

- а) суто моральний фактор;
- б) можливість спонсорської, меценатської діяльності;
- в) певним чином впливає на прибутковість діяльності фірми;
- г) цілком ірраціональна риса підприємництва.

43. Організація різних видів підприємництва забезпечує:

- а) раціональніше використання суспільних ресурсів за рахунок спеціалізації;
- б) повнішу реалізацію специфічних підприємницьких здібностей;
- в) більший прибуток завдяки проведенню узгодженої політики;
- г) правильно вказано у п. а), б).

44. Видами підприємництва є:

- а) виробниче, комерційне і фінансове підприємництво;
- б) малі, середні і великі підприємства;
- в) індивідуальне, колективне і корпоративне підприємництво.

45. Особливості підприємництва у сільському господарстві обумовлені:

- а) більшою залежністю результатів діяльності від природно-кліматичних умов;

б) найбільшою, порівняно з іншими сферами, тривалістю виробничого циклу;

- в) низькою рентабельністю;
- г) правильно вказано у п. а), б).

46. До функцій кредитного підприємництва не належить:

- а) акумуляція тимчасово вільних грошових засобів;
- б) надання кредитів підприємницьким структурам;
- в) надання споживчого кредиту населенню;
- г) правильна відповідь відсутня.

47. Малий бізнес розвивається на основі форми підприємництва:

- а) одноосібної;
- б) партнерської;
- в) корпоративної;
- г) правильної відповіді немає.

48. Провідною формою підприємницької діяльності у розвинутих ринкових країнах сьогодні є:

- а) одноосібне володіння;
- б) партнерство (товариство);
- в) корпорація;
- г) конгломерат.

49. Форми підприємницької діяльності розрізняються за:

- а) статусом і власністю суб'єктів підприємництва;
- б) розмірами капіталу і кількістю виробленої товарної продукції;
- в) чисельністю працівників підприємницької структури;
- г) величиною отриманого прибутку.

50. За яких умов діє закон спадної віддачі фактора виробництва?

- а) інші фактори виробництва залишаються постійними;
- б) рівень технології не змінюється;
- в) всі одиниці змінного фактора є однорідними.

51. Яке з наступних тверджень, що відносяться до кривої короткострокових граничних витрат, є неправильним?

- а) граничні витрати дорівнюють середнім витратам, коли середні витрати набувають мінімального значення;
- б) коли середні витрати скорочуються, граничні витрати виявляються меншими за середні витрати;
- в) граничні витрати більші за середні витрати у тому випадку, коли обсяг продукції, що випускається, більший за оптимальний;
- г) на величину граничних витрат не впливає зміна цін на фактори виробництва;
- д) граничні витрати не залежать від постійних витрат.

52. У короткостроковому періоді фірма, яка максимізує прибуток, припинить виробництво, якщо виявиться, що:

- а) ціна менша за мінімальні середні загальні витрати;

- б) нормальний прибуток нижчий за середньогалузевий;
- в) загальний дохід менший за загальні витрати;
- г) загальний дохід менший за загальні змінні витрати;
- д) середні змінні витрати менші, ніж ціна.

53. Яке означення точніше передає суть підприємництва?

- а) підприємництво – приватна господарська діяльність людей, пов'язана з виробництвом товару;
- б) підприємництво – ініціативна, самостійна діяльність людей, пов'язана з організацією нового підприємства, розробкою нового товару, прийняттям інших оригінальних рішень, яка передбачає ризик та повну відповідальність;
- в) підприємництво – нові ініціативні підходи у виробничій діяльності, що найбільше відповідають вимогам економічного розвитку.

54. Вперше термін «підприємництво» увів у науковий обіг:

- а) А. Сміт;
- б) А. Монкретьєн;
- в) Р. Кантільон;
- г) Й. Шумпетер;
- д) Арістотель.

55. До функцій підприємницької діяльності не належить:

- а) ресурсне забезпечення;
- б) організація виробництва;
- в) розробка статуту підприємства та формування господарського законодавства;
- г) творчість;
- д) правильно вказано у п. б), в).

56. Потенціал підприємництва значною мірою базується на:

- а) приватному володінні підприємством;
- б) можливості найбільшою мірою реалізувати особистий інтерес та вільну ініціативу;
- в) природному бажанні людей до конкуренції;
- г) прагненні досягти більших грошових доходів, отримати моральне задоволення та абсолютну свободу у своїй діяльності.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

Основна

1. Ажнюк М. О. Основи економічної теорії : навч. посіб. / М. О. Ажнюк, О. С. Передрій. – К. : Знання, 2008. – 368 с.
2. Білецька Л. В. Економічна теорія: Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка : навч. посіб. / Білецька Л. В., Білецький О. В., Савич В. І. – [2-ге вид. переробл. та допов.]. – К. : Центр учб. літ-ри, 2009. – 688 с.
3. Бочан І. О. Основи економічної теорії: інституціональний підхід : навч. посіб. / Бочан І. О. – К. : Знання, 2012. – 211 с.
4. Економічна теорія : навч. посібник / [В. П. Решетило, Г. В. Стадник, Н. В. Можайкіна та ін.]; за заг. ред. В. П. Решетило; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 290 с.
5. Економічна теорія: Політекономія : підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – [8-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2012. – 719 с.
6. Касьяненко Л. М. Економічна теорія : навч. посіб. / Касьяненко Л. М.. – К. : Цул, 2015. – 224 с.
7. Небава М. І. Економічна теорія (в питаннях і відповідях) : навчальний посібник / М. І. Небава, І. М. Небава. – Вінниця : ВНТУ, 2008. – 230 с.
8. Отрошко О. В. Основи економічної теорії : навч. посібник / Отрошко О. В. — [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ : Знання, 2013. – 334 с.
9. Сучасні економічні теорії : навч. посіб. для самостійної підготовки до курсового та комплексного державного екзамену з економічної теорії / [Н. П. Мацелюх, І.А. Максименко, М.М. Теліщук та ін.]. – [2-ге вид. перероб та доп.]. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 224 с.

Додаткова

10. Глобалізація світового господарства: геопросторовий вимір : монографія / [Любіцева О. О., Бабаріцька В. К., Яценко Б. П. та ін.]. – К. : Київ. ун-т, 2010. – 160 с.
11. Економічна теорія. Основи економічної теорії. Основи економіки: методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни / для студентів неекономічних спеціальностей / [уклад. Машика Ю. В., Палійчук Є. С., П'ясецька-Устич С. В. та ін.]. – Ужгород : Редакційно-видавничий відділ УжНУ, 2013. – 41 с.
12. Стадник Г. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посібник / Стадник Г. В., Решетило В. П., Штефан С. І.; Харк. нац. ун-т. міськ. госп-ва імені О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2014. – 230 с.
13. Козловський В. О. Основи підприємництва. Практикум. Част. 1. – Вінниця, 2014. – 351 с. [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vak.vinnitsa.com>

14. Козловський В. О. Основи підприємництва. Практикум. Част. 2. – Вінниця, 2014. – 351 с. [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vak.vinnitsa.com>

15. Методичні вказівки та завдання до проведення самостійної роботи з дисципліни «Економіка і організація виробництва» для студентів всіх спеціальностей. Ч. 1. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз, М. В. Бальзан, Т. К. Мещерякова. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 47 с.

16. Методичні вказівки та завдання до проведення самостійної роботи з дисципліни «Економіка і організація виробництва» для студентів всіх спеціальностей. Ч. 2. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз, М. В. Бальзан, Т. К. Мещерякова. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 54 с.

17. Методичні вказівки та завдання до проведення самостійної роботи з дисципліни «Економіка і організація виробництва» для студентів всіх спеціальностей. Ч. 3. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз, М. В. Бальзан, Т. К. Мещерякова. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 51 с.

18. Методичні вказівки та завдання до проведення практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів всіх спеціальностей / Уклад. М. В. Бальзан, Т. М. Пілявоз, Л. Д. Глущенко. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 108 с.

19. Методичні вказівки до виконання курсової роботи «Організація і планування виробничої дільниці» з дисципліни «Організація і планування виробництва» для студентів спеціальності «Менеджмент організацій» / Уклад. В. В. Кавецький, В. О. Козловський., [3-тє вид., перероб. і доп.]. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 80 с.

20. Глущенко Л. Д. Практикум з дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» для студентів спеціальності 7.06030101 «Менеджмент організацій та адміністрування». Ч. 1 : практикум / Глущенко Л. Д., Пілявоз Т. М., Бальзан М. В. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 64 с.

21. Глущенко Л. Д. Практикум з дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» для студентів спеціальності 7.06030101 «Менеджмент організацій та адміністрування». Ч. 2 : практикум / Глущенко Л. Д., Пілявоз Т. М., Бальзан М. В. – Вінниця : ВНТУ, 2016. – 60 с.

Ресурси мережі Інтернет

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

3. Кодекс законів про працю України / Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців /Закон від 15.05.2003 № 755-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
5. Про оплату праці / Закон від 24.03.1995 № 108/95-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
6. Офіційний сайт Верховної ради України // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
7. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України // Режим доступу: <http://msp.ark.gov.ua>.
8. Офіційний сайт Державної регуляторної служби України // Режим доступу: <http://dkrp.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>.
12. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.